

KKI

4:1

Hogyan változott az EU megítélése a kelet-közép-európai országokban a világjárvány hatására?

KKI 4:1

A Külügyi és Külgazdasági Intézet időszaki kiadványa

Kiadó:

© Külügyi és Külgazdasági Intézet, 2021.

Szerkesztő:

Garai Nikolett – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szerzők:

Dobrowiecki Péter – Antall József Tudásközpont

Garai Nikolett – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Molnár Tamás Levente – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Németh Ferenc – Külügyi és Külgazdasági Intézet

Szöveggondozás:

T-Kontakt Kft.

Tördelés:

Lévárt Tamás

Illusztráció:

<https://pixabay.com/>

Jelen elemzés és annak következtetései kizárólag a szerző magánvéleményét tükrözik, és nem tekinthetők a Külügyi és Külgazdasági Intézet, a Külgazdasági és Külügyminisztérium, illetve Magyarország Kormánya álláspontjának

A sorozatban eddig megjelent kiadványok

2021/03. [Miként értékeljük a NATO 2030 jelentését?](#)

2021/02. [Mi várható Európában 2021-ben?](#)

2020/23. [Sikeres volt-e Donald Trump gazdaságpolitikája?](#)

Régebbi számaink elérhetőek a [KKI](#) honlapján.

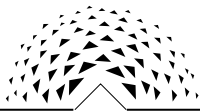
A Külügyi és Külgazdasági Intézet 4:1 című sorozatában négy kutató válaszol röviden ugyanarra – a nemzetközi politikát és gazdaságot érintő – kérdésre. Célunk a magyarországi tudományos viták elindítása és a szakértők közötti párbeszéd elősegítése. E számunkban a következő kérdésre kerestük a választ: „Hogyan változott az EU megítélése a kelet-közép-európai országokban a világhárvány hatására?”

DOBROWIECKI PÉTER

Az elmúlt időszakban tovább erősödött az Európai Unió kettős megítélése Lengyelországban. Az állampolgárok [döntő többsége](#) elkötelezett az ország EU-tagsága mellett, ugyanakkor a tavalyi év során a lengyel közbeszédben felerősödtek az Európai Unió működésével és szerepével kapcsolatos kritikus és negatív hangok. Ennek okai azonban [egyáltalán nem](#) a Covid-19-járványban és annak európai kezelésében, hanem sokkal inkább az elmúlt éveket meghatározó belpolitikai folyamatokban és eseményekben keresendő.

Utóbbiak közül a legfontosabbnak az eredetileg 2020 májusában esedékes köztársasági elnöki választás bizonyult, amely a vártnál kielezettebb küzdelmet hozott Andrzej Duda hivatalban lévő köztársasági elnök és legfőbb kihívója, Rafał Trzaskowski között. A járványhelyzetre tekintettel végül június végén–július elején megtartott kétfordulós szavazást egy rendkívül [agresszív és megosztó](#) kampányidőszak előzte meg, amely során mindkét fél tudatosan épített az Európai Unió és Lengyelország közötti, jogállamisággal kapcsolatos (elhúzó) vita generálta közhangulatra. Míg az ellenzék egy esetleges „Polexit” vészjósló lehetőségét és Lengyelország rohamosan romló európai megítélését állította kampányának középpontjába, addig a kormánykoalíció a hagyományos lengyel nemzeti értékek és szuverenitás védelmének fontosságát, és az azzal szembenálló „nyugati értékek” elutasítását hangsúlyozta ki. A kampány során ugyanakkor nemcsak a kormánykoalíció politikusai, hanem egyes független jelöltek, valamint az ellenzékben lévő radikális jobboldali Konföderáció is igyekezett az unióval szembeni [kritikus üzenetekkel](#) megszólítani a jobboldali szavazók erre fogékony részét.

A jogállamiság helyzetével kapcsolatos, évek óta tartó vita fel-fellángolása, a Lengyelországgal szemben 2018-ban indított uniós [kötelezettségszegési](#) eljárás lezáratlansága, valamint az újonnan előtérbe került vitás kérdések (mint például az abortusz szabályozásának [szigorítása](#)) – különösképpen pedig a tavalyi évvégi események, mikor Lengyelország Magyarországgal közösen késznek mutatkozott vétót emelni a tervezett uniós költségvetéssel szemben – mind-mind hozzájárultak ahhoz, hogy a Varsó és Brüsszel közötti viszony a napi lengyel belpolitikai csatározások egyik központi elemévé és ezáltal a politikai közbeszéd meghatározó részévé váljon.

Ennek fényében az EU megítélése sokkal összetettebb kérdéskörre vált Lengyelországban, ahol a felmérések szerint az egyéni pártpreferencia immár sok esetben [láthatóan](#) meghatározza a legfontosabb európai kérdésekkel kapcsolatos állampolgári álláspontot. Az unión belül folytatandó lengyel politika kérdése nemcsak a kormánykoalíciókban belül [vezetett feszültségekhez](#), hanem a korábbi évekhez képest jobban megosztja a szavazókat is. Közvélemény kutatások szerint az unió tagság kiemelkedően magas támogatottsága mellett a lengyelek [többségé](#) fontosnak tartja, hogy az EU szélesebb hatáskörrel és nagyobb költségvetéssel rendelkezzen a Covid-19-járvány sikeres leküzdéséhez, ugyanakkor a megkérdezettek mintegy harmada egyetért azon [állítással](#), mely szerint az unió nem bánik megfelelően egyes tagállamokkal.

GARAI NIKOLETT

Nehéz megjósolni, hogy az egészségügyi válság végéig és a gazdasági válság lecsengéséig hogyan alakul az EU megítélése, hiszen az EU-ról alkotott közvéleményt rengeteg tényező befolyásolja, ráadásul a szakértők még abban sem tudnak megegyezni, hogy egyáltalán meddig fognak tartani ezek a válságok. A közös unió vakcinabeszerezési rendszer hatékonysága, a válságkezeléssel kapcsolatos unió támogatások, egy esetleges újabb hullám kialakulása mind-mind olyan tényező, amelyek már most hatással vannak és lesznek is a közvéleményre a jövőben. Sőt az EU-val való viszony bizonyára meghatározó témája lesz majd a 2021-es októberi cseh parlamenti választásokra készülők politikai pártok kampányának is. Így ebben az elemzésben csak egy pillanatképet tudok mutatni a cseh közvélemény Európai Unióról alkotott álláspontjának alakulásáról 2020 márciusa és decembere között. A továbbiakban ezért azt vizsgálom meg, hogy az elmúlt időszakban hogyan vélekedtek a csehek az EU járványügyi intézkedéseiről, milyen fontosabb ügyek dominálták az Unióról szóló cseh közbeszédet, illetve, hogy miként alakult a cseh kormány és az unió intézmények viszonya ebben az időszakban.

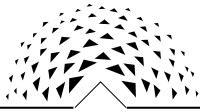
Szerencsére rendelkezésünkre áll néhány olyan közvélemény-kutatás, amely segíthet eligazodni a cseh közhangulat alakulásában. Európai unió összehasonításban a cseh közvélemény a legszkeptikusabb a járvánnyal kapcsolatos unió választévkedések tekintetében. Ez szépen kirajzolódik az Európai Bizottság koronavírussal kapcsolatos 2020. decemberi [közvélemény-kutatásából](#). A válaszadók többsége 14 tagállamban volt inkább elégedetlen az EU járványügyi reakciójával, közülük a csehek rendelkeznek a legrosszabb véleménnyel. Mindösszesen 31 százalékuk értékeli pozitívan az unió szerepvállalását a járvány során. Egy másik [felmérés](#) szerint a cseh lakosság majdnem fele úgy érzi, hogy az EU nem segített Csehországnak a járvány alatt, míg kb. 30 százalékuk vélekedik ellenkezőképpen. Ugyanez a felmérés továbbá arra az eredményre jutott, hogy Kína szerepvállalásának megítélése sokkal pozitívabb volt a vizsgált időszakban (2020. október–november), mint az

uniós intézményeké. A válaszadók több mint 40 százaléka szerint Kína segített a járvány során a legtöbbször Csehországnak. Az EU esetében ez az arány kb. 10 százalékkal kevesebb.

Pozitívnak tekinthető viszont, hogy a csehek kb. 40 százaléka [inkább bízik](#) az EU-ban, mint az Egyesült Államokban, Oroszországban vagy Kínában. 60 százalékuk viszont úgy ítéli meg, hogy az EU fontos szerepet játszik Csehország gazdasági fejlődésében. A közbizalom kérdéskörnél egyébként fontos megjegyezni, hogy a csehek általánosságban eléggé szkeptikusak a politikai intézményekkel szemben. A 2019-es [Eurobarométer](#) adatai azt mutatták, hogy a csehek 39 százaléka bízik az EU intézményeiben, míg saját kormányukban 40, nemzeti parlamentükben pedig csak 25 százalékuk.

A csehek a vakcinák tekintetében is a legszkeptikusabb európai népek közé tartoznak, ugyanis [70 százalékuk](#) úgy gondolja, hogy az oltóanyagok fejlesztése, tesztelése és engedélyezése túl gyorsan történik ahhoz, hogy biztonságosak legyenek. Érdekes jelenség, hogy a közép-kelet-európai országok mindegyikében többségben vannak a szkeptikusok. Bulgária, Litvánia és Magyarország áll az első három helyen. Az a vélemény, hogy az EU kulcsszerepet játszik annak biztosításában, hogy a tagállamok hozzáférhessenek a Covid-19 elleni vakcinákhoz, [kevésbé elterjedt](#) a visegrádi országok esetében, mint más országokban (Csehország 49, Lengyelország 55, Magyarország 55 és Szlovákia 54 százalék). A kutatóknak érdemes lehet majd megvizsgálni a politikai és közintézményekbe vetett közbizalom és az oltási hajlandóság közötti összefüggéseket.

Az EU-val kapcsolatos cseh közbeszédet az elmúlt időszakban a koronavírus-járványon kívül az EU költségvetésének tárgyalása, valamint Andrej Babiš miniszterelnök összeférhetetlenségi botránya dominálta. A két ügy összefonódott 2020 májusában, amikor az Európai Parlament költségvetési ellenőrző bizottsága [kijelentette](#), hogy Babišnak nem szabadna részt vennie a költségvetési tárgyalásokban, amíg teljes mértékben fel nem oldja a potenciális összeférhetetlenségét. Az ügy háttérében az állt, hogy az EP képviselői évek óta kérték az Európai Bizottságot, hogy vizsgálja meg a cseh miniszterelnök és a korábban felvett uniós mezőgazdasági támogatások miatt nagyító alá került Agrofert-csoport közötti kapcsolatot. Ennek eredményeként 2019-ben az Európai Unió Csalás Elleni Hivatala (OLAF) megállapította, hogy Babiš befolyással bírhatott arra, hogy az Agroferthez köthető cégek elnyerték az uniós támogatásokat. Babiš EU-költségvetési tárgyalásokon való részvételének ügye végül az Európai Bírósághoz került, amely [állásfoglalásában](#) kimondta, hogy a cseh miniszterelnök részt vehet a folyamatban. A történet folytatásaként az Európai Bizottság 2020. december 1-jén kiadta [jelentését](#), amelyben megerősítette Babiš politikai és gazdasági tevékenységének összeférhetetlenségét. A következő időszakban a cseh kormánynak reagálnia kell majd erre a jelentésre. A miniszterelnök és az EU közötti vita tehát befolyásolja azt, hogy a cseh közvélemény milyennek látja az EU-t, és megosztja a közvéleményt azzal kapcsolatban, hogy hatásosak-e vagy sem az uniós intézkedések. Emellett a 2021-es cseh parlamenti választásokra is hatást gyakorolhat az ügy további alakulása.

MOLNÁR TAMÁS LEVENTE

Jelen helyzetben még korai lenne az osztrák társadalomban lezajló olyan látványos percepcióbeli változásokról beszámolni az Európai Uniót illetően, mint amelyet nagy mértékben [Kína](#), kisebb mértékben az [Egyesült Államok](#) irányába tapasztalhattunk. A legfőbb, még megválaszolatlan kérdés ugyanis az Európai Unió szempontjából az, hogy a Covid-19-válság mint külső sokk pozitív vagy negatív hatással lesz-e az integrációra. Meggyőződésem szerint ennek a kérdésnek az egyértelmű megválaszolásához még nem rendelkezünk elég információval, illetve még nem vagyunk túl a válságon sem, ebből kifolyólag az aktuális fejlemények jelenleg is hatással vannak a folyamat kimenetelére. Pár trendet azonban már most tudunk azonosítani, amelyek – jelen esetben osztrák szempontból – hatással lehetnek a fent feltett kérdésre adott válaszra.

Azilyen trendek lenyomatai az Európai Parlament által publikált és a Covid-19-re kihegyezett közvélemény-kutatások. Ebben az írásban a 2020. [júniusi](#) és [novemberi](#) adatokat fogom elemezni. Az ausztriai eredmények mindkét felmérésben több tekintetben is lényegesen elütnek az összeurópai átlagtól. Az egyik ilyen adat az EU-ról alkotott kép, amely Ausztriában a harmadik legrosszabb a tagállamok között a novemberi felmérés szerint: a válaszadók 32 százaléka van pozitív, 37 százaléka semleges, és 27 százaléka negatív véleménnyel az EU-ról. Szintén ezen adatsorból derül ki, hogy az EU imázsa összességében inkább romlott (37 százalék), mint javult (3 százalék) a járvány következtében. Az EU által hozott intézkedésekkel sincsenek megelégedve az osztrákok; mind a júniusi (32 százalékos támogatottság), mind a novemberi adatok (35 százalékos támogatottság) alapján az ország az EU-tagállamok sereghajtói közé tartozik. Jóllehet a válaszadók szűk többsége (55 százalék) szerint az EU-nak több hatáskörrel kellene rendelkeznie az ilyen válságok kezelésére, ezzel az eredménnyel még mindig csak hátulról a hatodik a tagállamok rangsorában.

Amilyen lesújtó véleménnyel vannak az osztrákok az EU-ról, annyira pozitívan ítélik meg a hazai kormányt és annak intézkedéseit. A bécsi [türkiz-zöld koalíciós kormánynak](#) az EU27-ben messze az átlag fölötti a támogatottsága: a júniusi felmérésben az első (74 százalékos támogatottság), míg a novemberi felmérésben a hetedik (57 százalékos támogatottság) legtámogatottabb az osztrák kormány. A Covid-19 által kiváltott különböző érzelmeket az osztrák állampolgárok szintén az európai átlagtól jelentősen eltérően élik meg: kevésbé bizonytalanabbak, viszont reménytelibbek és bizakodóbbak a jövőt illetően. Végezetül az osztrák állampolgárok általánosan valamelyest az európai átlag alatti mértékben aggódnak a pénzügyi kilátásaik miatt.

Az osztrák kormány az elmúlt háromnegyed évben az európai politikában leginkább akkor tűnt ki, amikor három másik, hasonlóan konzervatív pénzügyi politikát követő országgal karöltve a júliusi EU-csúcson komoly eredményeket tudott elérni

az MFF és az NGEU tárgyalásokon. Az ún. fukar négyek (*Frugal Four*) – Ausztria, Dánia, Hollandia és Svédország – együttes fellépésükkel elérték, hogy a helyreállítási alap számai ne a német–francia tervezet szerint legyenek elfogadva (500 milliárd euró támogatás és 250 milliárd euró hitel), hanem egy valamelyest szűkmarkúbb javaslatban (390 milliárd euró támogatás és 360 milliárd euró hitel) állapodjanak meg az európai állam- és kormányfők. A júliusi EU-s pénzügyi csúcs és a „fukarok” fellépése ízelítőt adott az Egyesült Királyság kiválása utáni európai hatalmi vetélkedésből: hiába emelkedett meg a német–francia tandem relatív súlya a britek nélküli EU-ban, ez nem jelenti szükségképpen, hogy innentől fogva csak az ő elhatározásuk fog érvényre jutni.

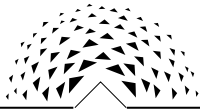
Az EU gazdasági kilábalást célzó eszközeit illetően az osztrák közvélemény alapvetően nem támogatja a nagyobb pénzügyi felelősségvállalást. A már említett novemberi EP-felmérés alapján az osztrák lakosság 41 százaléka szerint kellene az EU-nak több pénzügyi eszközzel rendelkeznie a Covid-19 gazdasági kárainak kezelésére, 42 százaléka szerint viszont elégségesek a már jelenlegi eszközök. Mindezzel az értékkel jócskán alulmúlják az EU-átlagot, már ami az eszköznövelés támogatását illeti. A kontroll tekintetében az osztrákok ugyanakkor az EU-átlag fölött vannak: 83 százaléka támogatja a jogállamisági kondicionalitást, ezzel az EU-ban a harmadik helyen vannak.

A felméréseket, illetve az osztrák kormány költségvetési tárgyalásokon követett stratégiáját figyelembe véve elmondható, hogy a Covid-19 hatására Ausztriában nem a „több Európa”, inkább az „effektívebb Európa” gondolata erősödött meg. Az EU válságkezelés során nyújtott teljesítményéről az osztrákok meglehetősen negatív véleménnyel vannak, a közös európai adósságfelvétel (NGEU) kapcsán pedig az EU „proto-hamiltoni pillanatára” reflektálva kicsi az affinitás az osztrák társadalomban arra, hogy az EU föderatív irányba fejlődjön.

NÉMETH FERENC

A koronavírus-járvány Szerbiát egy újabb fronton helyezte a nemzetközi figyelem középpontjába. Miközben Aleksandar Vučić szerb államfő az európai szolidaritást egy tündérmeséhez [hasonlította](#), addig az Európai Bizottság elnöke, Ursula von der Leyen évértékelőjében arról [beszélt](#), hogy a Nyugat-Balkán nemcsak „egy megálló a Selyemúton”. A kínai maszkdiplomácia, kiegészülve a szerb kormány retorikájával, egyértelműen negatívan hatott az Európai Unió megítélésére.

Habár az EU-ról kialakított kép már a koronavírus előtt sem volt teljesen pozitív, a pandémia ismételten felszínre hozta annak legnagyobb problémáit: az uniós jelenlét sokszor reaktív mivoltát, valamint a segítségnyújtás láthatatlanságát. Az EU helyzetét pedig csak tovább nehezíti, hogy 27 ország hangját kell egységesítenie külpolitikai kérdésekben, ráadásul a járvány első heteiben az együttműködés még a

tagállamok között sem volt [zökkenőmentes](#). Az így kialakult helyzet Szerbia számára lehetőséget biztosított éles kritikák megfogalmazására és egyben külkapcsolatainak megerősítésére. Ennek elsőszámú haszonélvezője pedig kétségkívül Kína lett.

A legnagyobb problémát jelenleg a valóság és a társadalom percepciója közötti egyre növekvő különbség jelenti. A járvány előtt (2020 februárjában) készült [közvélemény-kutatások](#) arról [árulkodnak](#), hogy a megkérdezettek többsége szerint Oroszország és az EU is ugyanolyan mértékben támogatja Szerbiát. A lakosság közel 20 százaléka pedig egyenesen Kínát tartja az ország elsőszámú donorjának. Ebből is látszik, hogy az EU megítélésének negatív irányba történő elmozdulása túlmutat a járványügyi helyzeten, de ezt az elmúlt hónapok eseményei csak tovább rontották. Az Európán kívüli szereplőktől érkező segítség ünneplésével ehhez a szerb politikusok és a média is [asszisztált](#): a koronavírus-járvány első hulláma alatt megjelent újságcikkek hangvétele Kína felé pozitívabbá, míg az EU irányába negatívabbá váltak.

A társadalom percepciójának azonban a tényleges számadatok ellentmondanak: az EU a pandémia előtt és annak időszakában is Szerbia elsőszámú támogatója maradt. Az elmúlt két évtizedben a szerb egészségügyet az EU 450 millió euróval [segítette](#), a koronavírus-járvány első hulláma során pedig közel 93 millió eurót – 15 millió eurót az egészségügy azonnali támogatására, míg 78 millió eurót szociális és gazdasági helyreállításra – [tett elérhetővé](#). Ezeken túl pedig 7,5 millió euró értékben [biztosított](#) védekezést elősegítő eszközöket az országnak; ezt Sem Fabrizi, az EU szerbiai misszióvezetője – utalva a kínai adományok körüli nagy médianyilvánosságra – találóan a [„szavak helyett tettek”](#) kifejezéssel illette. Így az EU nyújtotta rövid és hosszú távú támogatások is eltörpülnek a külső hatalmak sporadikus, ámde a kamerák elől el nem rejtett adományainak mértékétől. Sokatmondó továbbá, hogy a járvány második hullámának derekán már nem hallunk Kína vagy Oroszország nagylelkű felajánlásairól, miközben az EU továbbra is komplex módon (például az átfogó [gazdaságélénkítési és beruházási tervvel](#)) támogatja Szerbia és a Nyugat-Balkán fejlődését. Ennek ellenére a Szerbiába érkező uniós támogatásokról elmondható, hogy azok már-már elvárttá, mondhatni mindennaposá váltak; emiatt pedig elérkezettnek látszik az idő arra, hogy az EU a nyilvánosság előtt, a közvélemény számára is láthatóvá tegye segítségnyújtásainak mértékét.

Annak ellenére, hogy az EU kisebb népszerűségvesztést könyvelhetett el a koronavírus-járvány időszakában, ez korántsem jelenti azt, hogy bármilyen módon is csökkentené elkötelezettségét Szerbia és a térség uniós integrációja iránt. A külső szereplők megnövekedett jelenléte (az Egyesült Államok aktív szerepvállalása a Belgrád–Pristina dialógusban, Oroszország energetikai dominanciája, valamint Kína infrastrukturális és a digitális szektorban történő beruházásai) azonban több oldalról is veszélyeztetik az EU normatív képességét Szerbiában. Ezek visszaszorítása, valamint ezzel egyidejűleg saját pozíciójának megerősítése az elkövetkező időszakban csak határozott lépések megtételével valósítható meg.